

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มา

ปัจจุบันประเทศไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกอาหารที่สำคัญของโลกรายหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารทะเล เนื่องจากข้อได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ที่มีอาณาเขตติดกับทะเล ประกอบกับการที่ผู้ผลิตอาหารทะเลของไทยมีการพัฒนาทางด้านการผลิตและการตลาดอย่างต่อเนื่อง ทำให้ประเทศไทยมีความสามารถทางการแข่งขันในตลาดโลก ซึ่งอาหารทะเลแช่แข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกุ้งแช่เย็นแช่แข็งนับเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่ทำรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี โดยประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกอันดับ 1 ของโลกตั้งแต่ปี 1991 เป็นต้นมา โดยส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และประชาคมยุโรปเป็นหลัก (คราทุทธิ, 2540)

ตารางที่ 1.1 : ตัวเลขการส่งออกอาหารทะเลหลักของไทยปี 2001-2002

รายการ	ปี 2001		ปี 2002		% Change	
	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ	มูลค่า
กุ้งแช่เย็นแช่แข็ง	249,608	97,001.75	207,390	71,707.50	-17	-26
ปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็ง	82,025	11,942.80	92,816	12,676.50	13	6
ปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง	199,007	4,369.71	194,137	3,788.70	-2	-13

ที่มา : Thai Frozen Foods Association

จากตารางที่ 1.1 พบว่า ในปี 2001 และ 2002 นั้น กุ้งแช่เย็นแช่แข็งเป็นอาหารทะเลที่มีปริมาณและมูลค่าการส่งออกมากเป็นอันดับ 1 ของประเทศไทย รองลงมาคือ ปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง และปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็ง ตามลำดับ มีการคาดการณ์ว่าปริมาณความต้องการกุ้งจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริโภคมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงเนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น เนื้อวัว และหันมาบริโภคอาหารทะเลแทน

ตารางที่ 1.2 : ตัวเลขการส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของไทยปี 2001-2003 ไปยังแหล่งนำเข้าหลัก

ประเทศ	ปี 2001		ปี 2002		ปี 2003		% Change 2002		% Change 2003	
	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ	มูลค่า	ปริมาณ	มูลค่า
สหรัฐฯ	67,167.00	27,245.43	42,296.00	15,547.13	62,920.00	18,705.80	-37	-43	49	20
ญี่ปุ่น	24,878.00	11,671.07	26,445.00	9,619.55	22,380.00	8,524.10	6	-18	-15	-11
ยุโรป	7,059.00	2,422.45	1,814.00	536.12	692	235.5	-74	-78	-62	-56

ที่มา : The Customs Department / Thai Frozen Foods Association

จากตารางที่ 1.2 ซึ่งให้เห็นว่า ในปี 2001 ถึง 2003 นั้น สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ยังคงเป็นประเทศที่มีปริมาณและมูลค่าการนำเข้ากุ้งแช่เย็นแช่แข็งจากประเทศไทยมากเป็นอันดับต้นๆเมื่อเทียบกับประเทศผู้นำเข้ารายอื่น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยจะยังคงเป็นผู้ส่งออกกุ้งรายใหญ่ที่สุด แต่จากการที่ปัจจุบัน กุ้งกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจของหลายๆประเทศในเขตร้อนที่มีสภาพภูมิประเทศเหมาะสม ทำให้ประเทศไทยมีคู่แข่งเพิ่มมากขึ้น เช่น เวียดนาม อินเดีย จีน ซึ่งสามารถแย่งส่วนแบ่งตลาดจากไทยไปได้เป็นจำนวนมาก

สำหรับสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นผู้นำเข้ากุ้งรายใหญ่ที่สุดของโลกและเป็นลูกค้ารายใหญ่ของไทย ยังคงมีแนวโน้มการนำเข้าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการที่ชาวอเมริกันหันมาสนใจดูแลสุขภาพมากขึ้น ด้วยการลดการบริโภคเนื้อสัตว์ใหญ่และหันมาบริโภคอาหารทะเลแทน ในขณะที่เดียวกันชาวอเมริกันบางส่วนก็เริ่มลดการบริโภคปลาทูน่าและหันมาบริโภคกุ้งเพิ่มขึ้น ทำให้กุ้งกลายเป็นอาหารทะเลที่ได้รับความนิยมบริโภคสูงสุดเป็นอันดับหนึ่งในตลาดสหรัฐอเมริกา สาเหตุสำคัญนั้นมาจากการที่ปริมาณกุ้งในตลาดมีเป็นจำนวนมาก อีกทั้งราคานำเข้าโดยเฉลี่ยก็ลดลงทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกุ้งที่นำเข้าจากไทยและจีนมีราคานำเข้าเฉลี่ยลดลงมากที่สุด ประกอบกับ อาหารที่ทำจากกุ้งมีการแพร่หลายและได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการที่ธุรกิจให้บริการสินค้าอาหารซึ่งเป็นกลุ่มผู้บริโภคสินค้ากุ้งที่สำคัญที่สุดในตลาดสหรัฐอเมริกามีการนำกุ้งมาใช้ในการประกอบอาหารเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 1.3 : ปริมาณการนำเข้ากุ้งของสหรัฐอเมริกา ปี 2001-2004 จำแนกตามแหล่งนำเข้าสำคัญ

แหล่งนำเข้า	ปริมาณนำเข้า (ตัน)			
	ปี 2001	ปี 2002	ปี 2003	ปี 2004
ไทย	136078	115105	133200	132100
จีน	28017	49507	81000	66000
เวียดนาม	33268	44686	57400	37100

ที่มา : LMR Shrimp Market Report, *NMFS

จากตารางที่ 1.3 พบว่าในปี 2002-2004 สหรัฐอเมริกานำเข้ากุ้ง จากแหล่งนำเข้าสำคัญ ได้แก่ ไทย จีน เวียดนาม ถึงแม้ว่าไทยจะเป็นแหล่งนำเข้ารายใหญ่ที่สุด แต่กลับเริ่มถูกลดความสำคัญลงเป็นลำดับในขณะที่คู่แข่งสำคัญโดยเฉพาะจีนและเวียดนาม กลับเริ่มมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการขยายตัวของการผลิตภายในประเทศของเวียดนามและราคาของสินค้าจีนที่ได้เปรียบกว่าราคาของสินค้าไทย จากการศึกษาพบว่าอัตราการบริโภคกุ้งในสหรัฐอเมริกาโดยเฉลี่ยต่อคนสูงกว่าปลาทูน่า ขณะที่ผลผลิตกุ้งของสหรัฐอเมริกามีสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับความต้องการบริโภคในประเทศ ทำให้ต้องพึ่งพาการนำเข้าถึงเกือบร้อยละ 90 ของปริมาณกุ้งที่บริโภค และประมาณร้อยละ 75 ของกุ้งนำเข้าเหล่านี้มาจากแหล่งสำคัญๆ 6 ประเทศคือ ไทย เวียดนาม อินเดีย จีน เอกวาดอร์ และบราซิล ซึ่งในการดำเนินธุรกิจกับสหรัฐอเมริกานั้น ผู้ผลิตจะต้องให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามกฎระเบียบและค่านิยมต่างๆ ของคนในชาติอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้เพราะคนอเมริกันเป็นคนที่เอาใจใส่ที่จะปกป้องและรักษาผลประโยชน์โดยชอบธรรมของตนเป็นอย่างมาก อีกสิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงคือ กฎหมายต่อต้านการก่อการร้าย (Anti-Terrorist) ซึ่งจะเพิ่มต้นทุนในการประกอบธุรกิจนำเข้าทุกประเภท อาหารจัดเป็นสินค้าที่ได้รับความสนใจเฝ้าระวังเป็นพิเศษ จึงมีกฎระเบียบการนำเข้า การขนถ่าย ตลอดจนมาตรการป้องกันในโรงงานแปรรูปเพิ่มขึ้น ซึ่งถือเป็นการเพิ่มค่าใช้จ่ายและขั้นตอนการทำงานของผู้ส่งออก และอาจส่งผลต่อการขึ้นราคาสินค้าได้

สำหรับตลาดเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นถือเป็นตลาดหลักของไทย ซึ่งมีวิธีการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างจากลูกค้าตะวันตก กล่าวคือผู้ซื้อรายใหญ่มักจะแต่งตั้งตัวแทนอยู่ในประเทศไทย และทำงานร่วมกับผู้ผลิตอย่างใกล้ชิด เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบนามัมยของโรงงาน ระบบการควบคุมคุณภาพ วัตถุประสงค์ สืบและต่อรองราคา และแจ้งผลให้บริษัทแม่เป็นผู้ตัดสินใจ ซึ่งจะทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ตรงตามความต้องการของตลาดญี่ปุ่น โดยผู้ผลิตสินค้าส่งญี่ปุ่นรายใหญ่มักจะมีลูกค้าที่มีความสัมพันธ์กันยาวนาน ทำให้มีความไว้วางใจที่จะเปิดเผยความลับทางการค้า เช่น วิธีการผลิต รูปแบบสินค้า และสูตรสารประกอบต่างๆ สำหรับมาตรการด้านสุขอนามัยนั้น ญี่ปุ่นใช้วิธีตรวจรับ

รองโรงงานเป็นรายๆ ไป โดยเจ้าหน้าที่ของญี่ปุ่นจะเดินทางมาตรวจเอง และมีกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กรมปศุสัตว์ กรมประมง เป็นผู้ประสานงาน แม้ว่าขั้นตอนการผลิตจะละเอียดซับซ้อนกว่า แต่ผู้นำเข้ามักซื้อต่อเนื่องเป็นระยะยาวทำให้คู้มที่จะลงทุน อย่างไรก็ตามก็คิดจากเดิมที่ไทยเคยเป็นผู้ส่งออกอันดับหนึ่งเมื่อสิบกว่าปีก่อน ก็กลายเป็นอันดับสี่ รองจาก เวียดนาม อินโดนีเซีย และอินเดีย ดังแสดงในตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 : ปริมาณการนำเข้ากุ้งของญี่ปุ่นปี 2001-2004 จำแนกตามแหล่งนำเข้าสำคัญ

แหล่งนำเข้า	ปริมาณนำเข้า (ตัน)			
	ปี 2001	ปี 2002	ปี 2003	ปี 2004
ไทย	21000	19000	17000	17000
จีน	15000	20000	20000	23000
เวียดนาม	43000	42000	48000	56000

ที่มา : Ryuken Research Institute

ในยุคปัจจุบันผู้บริโภคมีการตื่นตัวด้านความปลอดภัยของอาหารอย่างมาก ซึ่งได้ส่งผลให้ลูกค้าทุกประเทศพยายามตั้งมาตรฐานอาหารนำเข้าให้สูงขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลห่วงใยในสุขภาพและสวัสดิภาพของประชาชน นอกจากมาตรฐานด้านสุขอนามัยแล้ว ยังมีมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม บรรจุภัณฑ์ สวัสดิการสัตว์ ตลอดจนการเปิดเผยข้อมูล การปิดฉลาก ฯลฯ ยกตัวอย่างเช่น การที่สหรัฐอเมริกาได้ประกาศกฎระเบียบเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของผู้บริโภคอาหารทะเลและแช่แข็งจากสารตกค้างที่ปนเปื้อน มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 4 เมษายน 2548 เป็นต้นไป โดยกำหนดให้มีการปิดฉลากระบุชื่อประเทศที่เป็นแหล่งที่มาและต้องระบุด้วยว่าเป็นอาหารทะเลสดจากแหล่งน้ำธรรมชาติหรือจากการเพาะเลี้ยงทางการเกษตร เพื่อให้ทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้าและสามารถจัดการได้หากพบว่ามีปัญหาในภายหลัง สิ่งเหล่านี้แม้จะเป็นความยากลำบากของเกษตรกรผู้ผลิต ตลอดเรื่อยมาจนถึงโรงงานแปรรูป แต่ในตลาดโลกแล้วมาตรฐานนี้เป็นเพียงความต้องการขั้นต่ำเท่านั้น ซึ่งเป็นการบังคับให้เกษตรกรและผู้แปรรูปต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานครั้งสำคัญ ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงย่อมส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น หากไม่สามารถเพิ่มราคาขายปลายทางได้ก็หมายความว่าต้องลดต้นทุนด้านอื่นลง ซึ่งต้นทุนทางด้านการขนส่งก็ถือเป็นต้นทุนที่สำคัญตัวหนึ่งที่ผู้ส่งออกคำนึงถึง

ธุรกิจการขนส่งสินค้าทางทะเลถือว่าเป็นรูปแบบการขนส่งที่สำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ (เพลินทิพย์, 2542) ทั้งนี้เพราะเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบัน ต้อง

พียงพิจารณาการค้าระหว่างประเทศเป็นหลัก กล่าวคือประมาณร้อยละ 95 ของปริมาณการค้าระหว่างประเทศ และร้อยละ 75 ของมูลค่าการค้าระหว่างประเทศ ต้องใช้บริการขนส่งทางทะเล ซึ่งการค้าระหว่างประเทศและการขนส่งสินค้าทางทะเลนั้น มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างมาก เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะสินค้าที่ค้าขายระหว่างประเทศนั้น ส่วนใหญ่จะขนส่งโดยทางทะเล เนื่องจากมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการขนส่งโดยทางอื่น และสามารถขนส่งได้ในปริมาณมาก ในทางกลับกัน การขนส่งสินค้าทางทะเลก็เป็นตัวกระตุ้นให้มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศกันมากขึ้น ซึ่งต้นทุนค่าขนส่งที่ต่ำจะทำให้ราคาสินค้าไม่สูงจนเกินไป สินค้าที่ผลิตในประเทศหนึ่งจึงสามารถส่งไปขายยังประเทศที่อยู่ไกลออกไปได้ง่าย เป็นการเปิดตลาดสินค้าให้กว้างขึ้น และเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ดีขึ้น ซึ่งการเติบโตที่รวดเร็วของภาคส่งออกและนำเข้าท่ามกลางสภาพการแข่งขันที่สูงเช่นนี้ อาจทำให้ผู้ขนส่งสินค้าทางทะเลไม่สามารถนำเสนอหรือให้บริการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการได้

ดังนั้นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกสายเรือคอนเทนเนอร์ของผู้ส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งไปยังสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศผู้นำเข้ากุ้งแช่เย็นแช่แข็งรายหลักของไทย จึงเป็นสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง เพราะแต่ละประเทศ ต่างก็มีกฎระเบียบ วิธีการดำเนินธุรกิจ ทัศนคติ รูปแบบการสั่งซื้อ ค่านิยม และพฤติกรรมผู้บริโภคที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่นลักษณะของการบริโภคกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของชาวญี่ปุ่นขึ้นอยู่กับราคา ในขณะที่ชาวอเมริกันจะขึ้นอยู่กับรายได้ของผู้บริโภคเป็นต้น นอกจากนี้ ในส่วนของผู้ส่งออกกุ้งไปยังสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ที่เป็นสมาชิกสมาคมแช่เยือกแข็งไทย (TFFA) ก็ได้มีการรวมตัวกัน ในปี 1990 และตั้งชื่อกลุ่มว่า The North America Shrimp Exporters Group (NASEG) เพื่อทำหน้าที่ในการต่อรองราคาค่าระวางกับสายเรือคอนเทนเนอร์ให้แก่สมาชิกในกลุ่ม โดยเซ็นสัญญากับบริษัทเรือเพื่อให้ได้ค่าระวางราคาถูก ในขณะที่ผู้ส่งออกกุ้งไปยังญี่ปุ่นยังไม่ได้มีการรวมตัวกันเช่นนี้ จึงมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าความแตกต่างเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อตัดสินใจเลือกใช้สายเรือคอนเทนเนอร์หรือไม่ ซึ่งเงื่อนไขที่จะนำมาประกอบการพิจารณานั้น อาจจะขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละบริษัทหรือพิจารณาจากศักยภาพการดำเนินงานของผู้ขนส่ง ซึ่งการประเมินคุณภาพการให้บริการในด้านต่างๆ โดยใช้ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่เป็นอยู่ในขณะนี้ จะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงรูปแบบและประสิทธิภาพในการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการมากขึ้น และข้อมูลที่ได้ดังกล่าวย่อมเป็นผลดีต่อภาคธุรกิจโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ให้บริการขนส่งสินค้าทางทะเลระหว่างประเทศเพื่อรองรับกับการแข่งขันทั้งปัจจุบันและอนาคตอันใกล้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกสายเรือคอนเทนเนอร์ของผู้ส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งไปยังสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ว่าประกอบด้วยตัวแปรใดบ้าง
- 2 เพื่อเปรียบเทียบตัวแปรระหว่างเส้นทางไทยไปยังสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ว่ามีระดับความสำคัญแตกต่างกันอย่างไร
- 3 เพื่อศึกษาถึงความต้องการและความคาดหวังต่างๆของผู้ส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งไปยังสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น เพื่อหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการของสายเรือคอนเทนเนอร์สำหรับผู้ส่งออกทั้งสองกลุ่มนี้ อันจะทำให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้บริการได้

1.3 ขอบเขตการวิจัย

- 1 ศึกษาการส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของผู้ส่งออกในประเทศไทยที่ให้บริการผู้ขนส่งสินค้าโดยเรือคอนเทนเนอร์เท่านั้น
- 2 ศึกษาการส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งของผู้ส่งออกในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบระหว่าง 2 เส้นทางคือ ไทย-สหรัฐอเมริกา และไทย-ญี่ปุ่น
- 3 กลุ่มตัวอย่างใช้ผู้ส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งในประเทศไทย ที่เป็นสมาชิกของสมาคมอาหารแช่เยือกแข็งไทย (Thai Frozen Foods Association) ปี 2003
- 4 ศึกษาเฉพาะกรณีที่ผู้ส่งออก ติดต่อชื่อระวางเรือจากบริษัทเรือโดยตรง

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1 เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและความต่างของปัจจัยที่เป็นตัวแปรสำคัญในการตัดสินใจเลือกสายเรือคอนเทนเนอร์ของผู้ส่งออกกุ้งแช่เย็นแช่แข็งในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบระหว่างเส้นทางไทยไปสหรัฐอเมริกา และเส้นทางไทยไปญี่ปุ่น
- 2 เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ไปใช้พัฒนาและเป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการของสายเรือคอนเทนเนอร์ในการขนส่งสินค้าประเภทกุ้งแช่เย็นแช่แข็งต่อไป อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ให้บริการ และสามารถเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของลูกค้า